

CBSE कक्षा - 9 संस्कृत
एनसीईआरटी प्रश्न-उत्तर
पाठः - 11 पर्यावरणम्

अभ्यासः

1. अधोलिखितानां प्रश्नानामुत्तराणि संस्कृतभाषया लिखत-

- i. प्रकृतेः प्रमुखतत्त्वानि कानि सन्ति?
- ii. स्वार्थान्धः मानवः किं करोति?
- iii. पर्यावरणे विकृते जाते किं भवति?
- iv. अस्माभिः पर्यावरणस्य रक्षा कथं करणीया?
- v. लोकरक्षा कथं संभवति?
- vi. परिष्कृतं पर्यावरणम् अस्मभ्यं किं किं ददाति?

उत्तराणि-

- i. प्रकृतेः प्रमुखतत्त्वानि सन्ति - पृथिवी, जलं, तेजः, वायुः, आकाशः च।
- ii. स्वार्थान्धः मानवः पर्यावरणम् नाशयति।
- iii. पर्यावरणे विकृते जाते विविधाः रोगाः भीषणसमस्याश्च जायन्ते।
- iv. अस्माभिः वृक्षान्, स्थलचरान्, जलचरान् च रक्षित्वा पर्यावरणस्य रक्षा करणीया।
- v. लोकरक्षा प्रकृतिरक्षया संभवति।
- vi. परिष्कृतं पर्यावरणम् अस्मभ्यम् शुद्धवायुं, स्वच्छजलम्, नीरोग स्वस्थं शरीरं च ददाति।

2. स्थूलपदान्याधिकृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत-

- i. वनवृक्षाः निर्विवेकं छिद्यन्ते।
- ii. वृक्षकर्तृनात् शुद्धवायुः न प्राप्यते।
- iii. प्रकृतिः जीवनसुखं प्रददाति।
- iv. अजातशिशुः मातृगर्भे सुरक्षितः तिष्ठति।
- v. पर्यावरणरक्षणं धर्मस्य अङ्गम् अस्ति।

उत्तराणि-

- i. के निर्विवेकं छिद्यन्ते?
- ii. कस्मात् कारणात् शुद्धवायुः न प्राप्यते?
- iii. प्रकृतिः किं प्रददाति?
- iv. अजातशिशुः कुत्र सुरक्षितः तिष्ठति?
- v. पर्यावरणरक्षणं कस्य अङ्गम् अस्ति?

3. उदाहरणमनुसृत्य पदरचनां कुरुत-

- i. यथा- जले चरन्ति इति - जलचराः

स्थले चरन्ति इति - _____

निशायां चरन्ति इति - _____

व्योम्नि चरन्ति इति - _____

गिरौ चरन्ति इति - _____

भूमौ चरन्ति इति - _____

ii. यथा- न पेयम् इति - अपेयम्

न वृष्टि इति - _____

न सुखम् इति - _____

न भावः इति - _____

न पूर्णः इति - _____

उत्तराणि-

i. स्थलचराः

निशाचराः

व्योमचराः

गिरिचराः

भूमिचराः

ii. अवृष्टि

असुखम्

अभावः

अपूर्णः

4. उदाहरणमनुसृत्य पदनिर्माणं कुरुत-

यथा- वि + कृ + क्तिन् = विकृतिः

i. प्र + गम् + क्तिन् = _____

ii. दृश् + क्तिन् = _____

iii. गम् + क्तिन् = _____

iv. मन् + क्तिन् = _____

v. शम् + क्तिन् = _____

vi. भी + क्तिन् = _____

vii. जन् + क्तिन् = _____

viii. भज् + क्तिन् = _____

ix. नी + क्तिन् = _____

उत्तराणि-

i. प्रगतिः

- ii. दृष्टिः
- iii. गतिः
- iv. मतिः
- v. शान्तिः
- vi. भीतिः
- vii. जातिः
- viii. भक्तिः
- ix. नीतिः

5. निर्देशानुसारं परिवर्तयत-

यथा- स्वार्थान्धो मानवः अद्य पर्यावरणं नाशयति (बहुवचने)।

स्वार्थान्धाः मानवाः अद्य पर्यावरणं नाशयन्ति।

- i. सन्तप्तस्य मानवस्य मङ्गलं कुतः? (बहुवचने)
- ii. मानवाः पर्यावरणकुक्षौ सुरक्षिताः भवन्ति। (एकवचने)
- iii. वनवृक्षाः निर्विवेकं छिद्यन्ते। (एकवचने)
- iv. गिरिनिर्झराः निर्मलं जलं प्रयच्छन्ति। (द्विवचने)
- v. सरित् निर्मलं जलं प्रयच्छति। (बहुवचने)

उत्तराणि-

- i. सन्तप्तानां मानवानां मङ्गलं कुतः।
- ii. मानवः पर्यावरणकुक्षौ सुरक्षितः भवति।
- iii. वनवृक्षः निर्विवेकं छिद्यते।
- iv. गिरिनिर्झरौ निर्मलं जलं प्रयच्छतः।
- v. सरितः निर्मलं जलं प्रयच्छन्ति।

6. पर्यावरणरक्षणाय भवन्तः किं करिष्यन्ति इति विषये पञ्च वाक्यानि लिखत।

यथा- अहं विषाक्तम् अवकरं नदीषु न पातयिष्यामि।

- i. _____
- ii. _____
- iii. _____
- iv. _____
- v. _____

उत्तराणि-

- i. अहं वृक्षकर्तनम् न करिष्यामि।
- ii. अहं स्थलचरान् कुक्कुरादीन् रक्षिष्यामि।
- iii. अहं मत्स्यादीन् जलचरान् न हनिष्यामि।

iv. अहं पृथिवीं, जलं, वायुं च केनापि प्रकारेण अशुद्धान् न करिष्यामि।

v. अहं लोकरक्षायै प्रकृतिं रक्षिष्यामि।

7. (क) उदाहरणमनुसृत्य उपसर्गान् पृथक्कृत्वा लिखत-

यथा- संरक्षणाय - सम्

i. प्रभवति -

ii. उपलभ्यते -

iii. निवसन्ति -

iv. समुपहरन्ति -

v. वितरन्ति -

vi. प्रयच्छन्ति -

vii. उपगता -

viii. प्रतिभाति -

उत्तराणि-

i. प्र

ii. उप

iii. नि

iv. सम्

v. वि

vi. प्र

vii. उप

viii. प्रति

(ख) उदाहरणमनुसृत्य अधेलिखितानां समस्तपदानां विग्रहं लिखत-

यथा- तेजोवायुः - तेजः वायुः च।

गिरिनिर्झराः - गिरयः निर्झराः च।

i. पत्रपुष्पे -

ii. लतावृक्षौ -

iii. पशुपक्षी -

iv. कीटपतङ्गौ -

उत्तराणि-

i. पत्रं च पुष्पं च।

ii. लता च वृक्षः च।

iii. पशवः च पक्षिणः च।

iv. कीटः च पतङ्गः च।